

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA TASHKIL ETILADIGAN LOYIHALARNI MOLİYALASHTIRISH

Izzatullayeva Sevara Baxritdin qizi

Annotatsiya: Davlat-xususiy sheriklik asosida tashkil etiladigan loyihalarni moliyalashtirish hozirgi davrda iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy infratuzilmani yaxshilash uchun muhim vositalardan biri hisoblanadi. Davlat va xususiy sektorlar oʻrtasidagi hamkorlik shakli sifatida yaratilgan ushbu sheriklik loyihalarini amalga oshirishda resurslarni samarali taqsimlash, moliyaviy barqarorlikni taʼminlash va loyihaning uzoq muddatli muvaffaqiyatiga erishish muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda moliyalashtirish usullari va mexanizmlari, shuningdek, huquqiy va iqtisodiy asoslar katta oʻrin tutadi.

Kalit soʻzlar: davlat, hamkorlik, loyiha, moliyaviy barqarorlik, xususiy sektor, ijtimoiy infratuzilma, iqtisodiy asoslar, boshqaruv.

Zamonaviy global iqtisodiyotda davlat va xususiy sektorlarning hamkorligi muhim rol oʻynamoqda. Ayniqsa, infratuzilma, sogʻliqni saqlash, taʼlim, transport va boshqa sohalarda davlat resurslari cheklangan sharoitda davlat-xususiy sheriklik (DXS) asosida loyihalarni amalga oshirish samarali yechim sifatida eʼtirof etilmoqda. Davlat-xususiy sheriklik modeli davlat va xususiy sektor oʻrtasida masʼuliyat, risk va foydani boʻlishish tamoyiliga asoslanib, loyihalarning moliyalashtirilishi, qurilishi, boshqarilishi va ekspluatatsiyasini taʼminlaydi. Oʻzbekistonda iqtisodiy islohotlar va infratuzilma rivojlanish bosqichida davlat-xususiy sheriklik loyihalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu model orqali davlat byudjetining yukini kamaytirish, investitsiya oqimini jalb qilish va xizmatlar sifatini oshirish imkoniyatlari kengaymoqda. Shu bois, davlat-xususiy sheriklik asosida tashkil etiladigan loyihalarning samaradorligini oshirish, moliyalashtirish mexanizmlari va huquqiy asoslarini mustahkamlash dolzarb vazifalardan biridir. Davlat-xususiy sheriklik loyihalari davlat tomonidan taqdim etiladigan xizmatlar yoki infratuzilma obyektlarini qurish, boshqarish va rivojlantirishda xususiy sektorning mablagʻlari, bilim va tajribasidan foydalangan holda amalga oshiriladi. Bu esa davlat byudjetining yukini kamaytirish va infratuzilmaning sifatini oshirish imkonini beradi. Bunday loyihalar doirasida turli moliyalashtirish manbalari jalb etiladi, ular orasida xususiy investitsiyalar, xalqaro moliyaviy institutlar kreditlari, bank kreditlari va maxsus moliyalashtirish vositalari mavjud. Moliyalashtirish jarayonida xususiy sektor ishtirokchilari loyihani amalga oshirish uchun zarur boʻlgan mablagʻlarni oʻz hisobidan yoki uchinchi tomonlardan jalb qiladi. Shu bilan birga, davlat tomonidan beriladigan kafolatlar, imtiyozlar va soliq yengilliklari investitsiyalarni jalb qilishni

osonlashtiradi. Moliyaviy risklarni taqsimlash va ularni minimallashtirish uchun aniq mexanizmlar ishlab chiqiladi, bu esa loyihaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga xizmat qiladi.[1]

Loyihaning boshlang‘ich bosqichida investitsiya loyihasi batafsil tahlil qilinadi, iqtisodiy samaradorligi va moliyaviy barqarorligi baholanadi. Shuningdek, loyiha uchun moliyalashtirish manbalarini tanlash va ularni kombinatsiyalash muhimdir. Ushbu tanlov davlat va xususiy sektor manfaatlarini muvofiqlashtirish, loyihaning o‘ziga xos xususiyatlari va bozor sharoitlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Moliyalashtirish strukturasi odatda uzoq muddatli qarzlar va xususiy kapitalning ma‘lum ulushi mavjud bo‘ladi. Loyihaning moliyalashtirish shakllarini o‘rganishda loyiha moliyalashtirish modeli muhim rol o‘ynaydi. Bu model investitsiya va ekspluatatsiya bosqichlarida mablag‘larning oqimini, daromadlar va xarajatlarni aniq ko‘rsatib berishi lozim. Shuningdek, model loyihaning har bir ishtirokchisining moliyaviy majburiyatlari va manfaatlarini ochib beradi. Moliyalashtirish modeli shaffof va barqaror bo‘lishi lozim, chunki bu investorlar va davlat organlarining ishonchini oshiradi hamda kelgusidagi nizolarni kamaytiradi. [2]

Davlat-xususiy sheriklik loyihalarida moliyalashtirishda risklarni boshqarish katta ahamiyatga ega. Bu noaniqliklar, soliqlar, siyosiy o‘zgarishlar, iqtisodiy sharoitlar va boshqa omillar tufayli yuzaga kelishi mumkin. Risklarni aniqlash, baholash va ularga qarshi strategiyalar ishlab chiqish moliyalashtirish tizimining barqarorligini ta‘minlaydi. Shu bilan birga, loyiha shartnomalarida har bir tomonning mas‘uliyati aniq ko‘rsatiladi, bu esa yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan muammolarni oldini oladi. Moliyalashtirish jarayonida davlatning roli nafaqat moliyaviy qo‘llab-quvvatlashda, balki siyosiy va me‘yoriy hujjatlar bilan muvofiqlikni ta‘minlashda ham muhimdir. Davlat tomonidan yaratilgan huquqiy baza xususiy investorlar uchun ishonchli muhitni shakllantiradi, bu esa yangi loyihalarga investitsiyalarni jalb qilish imkonini kengaytiradi. Moliyaviy imtiyozlar, kafolatlar va grantlar davlatning investitsiyalarni rag‘batlantirishdagi vositalari hisoblanadi. Xususiy sektor uchun esa davlat-xususiy sheriklik loyihalari uzoq muddatli va barqaror daromad manbai hisoblanadi. Shu bois, xususiy investorlar loyihaning barcha moliyaviy jihatlarini chuqur tahlil qiladi, shuningdek, uning iqtisodiy samaradorligi va xavfsizligiga katta e‘tibor beradi. Xususiy sektor moliyaviy va operatsion samaradorlikni ta‘minlash uchun zamonaviy boshqaruv tizimlarini joriy qiladi va loyihaning muvaffaqiyati uchun mas‘uliyatni o‘z zimmasiga oladi.[3]

Loyihalarni moliyalashtirishda shuningdek, uchinchi tomon moliyaviy institutlari bilan hamkorlik muhim rol o‘ynaydi. Tegishli xalqaro moliyaviy tashkilotlar tomonidan kreditlar, garovlar va boshqa moliyaviy vositalar beriladi, bu esa loyiha moliyalashtirishini yanada mustahkamlaydi. Ushbu institutlar davlat-xususiy sheriklik loyihalarining yuqori sifatda amalga oshirilishiga va moliyaviy xavflarning

kamayishiga yordam beradi. Ijtimoiy infratuzilma sohasidagi davlat-xususiy sheriklik loyihalari ayniqsa aholi sog‘lig‘i, ta‘lim, yo‘l qurilishi va suv ta‘minoti sohalarida keng qo‘llaniladi. Bu loyihalar aholi farovonligini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, loyihalarning moliyaviy jihatlari aholi manfaatlariga xizmat qilishini ta‘minlash zarur, bu esa davlat va xususiy sektor o‘rtasida muvozanatni talab qiladi.[4]

Davlat-xususiy sheriklik asosida moliyalashtirish tizimini yanada rivojlantirish uchun mamlakatimizda bank sektori va moliyaviy bozorlarni takomillashtirish, moliyaviy instrumentlarni kengaytirish hamda shaffoflikni oshirish ustuvor vazifa hisoblanadi. Bu esa investorlarga yuqori darajada ishonch va qulay sharoit yaratadi hamda yangi loyihalarning muvaffaqiyatiga kafolat beradi. Moliyalashtirish mexanizmlarini rasmiylashtirish va monitoring qilish tizimi ham doimiy rivojlanib borishi kerak. Shuningdek, loyihaning moliyaviy barqarorligini ta‘minlashda innovatsion metodlar va texnologiyalarni qo‘llash katta ahamiyatga ega. Elektron moliyaviy platformalar, raqamli hisob-kitob tizimlari, blockchain texnologiyalari va boshqa zamonaviy yechimlar moliyalashtirish jarayonini tezlashtiradi, xarajatlarni kamaytiradi va investorlar uchun xavfsizlikni oshiradi. Davlat-xususiy sheriklik asosida tashkil etiladigan loyihalarni moliyalashtirish jarayoni nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va siyosiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. U muvaffaqiyatli amalga oshirilganda, nafaqat iqtisodiy o‘rishga hissa qo‘shadi, balki jamiyatning barcha qatlamlari uchun sifatli xizmatlar ta‘minlanadi. Shu nuqtai nazardan, ushbu sohani moliyalashtirishning samarali mexanizmlarini shakllantirish va doimiy takomillashtirish zarurati mavjud.[5]

Umuman olganda, davlat-xususiy sheriklik asosida tashkil etiladigan loyihalar moliyalashtirilishining samarali tizimi iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish va ijtimoiy infratuzilmani yaxshilash uchun muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu loyiha shakli davlat va xususiy sektorning kuchlarini birlashtirgan holda yangi imkoniyatlar yaratadi, sarmoyalarni jalb etadi va uzoq muddatli benefitar uchun kafolatlar beradi. Shu bilan birga, moliyalashtirishning shaffofligi, risklarni boshqarish, qattiq nazorat va huquqiy hujjatlar bazasining mukammalligi loyihaning muvaffaqiyat kalitidir.[6]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, davlat-xususiy sheriklik asosida tashkil etiladigan loyihalarni moliyalashtirish jarayoni murakkab va ko‘p qirrali bo‘lsa-da, u mamlakat iqtisodi va jamiyati uchun katta foyda keltiradi. Ushbu jarayonni yanada takomillashtirish borasida davlat siyosatini rivojlantirish, xususiy sektorni qo‘llab-quvvatlash va innovatsiyalarni joriy etish dolzarb vazifa bo‘lib qolaveradi. Shunday qilib, davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi samarali hamkorlik zamonaviy infratuzilma va sifatli xizmatlarning asosiy garovi sifatida yanada mustahkamlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sirojov Z. Davlat -xususiy sheriklik asosida davlat ahamiyatga molik bo'lgan dasturlarni amalga oshirishda xorijiy davlatlar tajribasi// Jamiyat va boshqaruv. 2018, №2
2. Qodirov A.M, Axmediyeva A. Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan foydalanishda xorij tajribasi. "Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanishning dolzarb masalalari" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya ilmiy maqolalar va materiallar to'plami. 2019-yil 11-oktyabr.
3. Хашимова С.Н. Мамлакат шитисодиётини ривожлантиришда давлат-хусусий шерикликнинг аҳдмияти. // Молия.Илмий журнал. №1/2020
4. Gosudarstvenno-chastnoe partnerstvo, Osnovnie printsipi finansirovaniya, Yeskomb E.R., 2019. <https://obuchalka.org/20200121117875/gosudarstvenno-chastnoe-partnerstvo-osnovnie-principi-finansirovaniya-ieskomb-e-r-2019.html>
5. Prakticheskoe rukovodstvo po voprosu effektivnogo upravleniya v sfere gosudarstvenno-chastnogo partnerstva. Evropeyskaya Ekonomicheskaya komissiya OON; Nyu-York-Jeneva, 2008. https://unece.org/DAM/ceci/publications/ppp_r.pdf
6. Snelson P. Gosudarstvenno-chastnie partnerstva v stranax s perexodnoy ekonomikoy. URL: <http://www.ebrd.com>.
7. Tilabov N.T. Xususiylashtirish va davlat-xususiy sheriklik. O'quv qo'llanma. - T.: "Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi". 2022. - 278 bet.